

INTERVIEW: DR. GUSTE SANTINI, NEOVISNI FINANCIJSKI ANALITIČAR

Hrvatskoj treba vlada nacionalnog spasa

U svjetsku tržišnu utakmicu moramo ići kao subjekti, s poslovnim, industrijskim, proizvodnim, kulturnim i marketinškim identitetom, u suprotnom, pred novim naletima globalnog kapitala, nemamo nikakvu šansu * Cjelovita, nova koncepcija i strategija razvoja riješila bi problem šestorke i formirala bi se vlada nacionalnog spasa, što bi bio dobar put za konačni izlazak iz krize * Rješenje vlasti u još Miloševićевой Jugoslaviji značajno će otežati stanje u Hrvatskoj, i to je dio hrvatske budućnosti. Općenito, HDZ je u »pravo« vrijeme izgubio vlast * Ne dođe li do iskrenog dogovora na relaciji vlast-sindikati-poslodavci, sve je moguće, pa i slom politike »novog smjera«

Razgovarao Ivo JAKOVLJEVIĆ

29.08.2000.

Na »plitvičkom summitu« Vlada je javno skicirala svoj koncept i strategiju razvoja hrvatskoga gospodarstva u iduće tri godine. Neki su ministri i ekonomisti te projekcije, a osobito ciljane stope privrednog rasta (od tri do pet posto godišnje) procijenili podcjenjivanjem stvarnih razvojnih šansi, a neki posve realističnim metama. U međuvremenu ekonomija i dalje ide, »stubama Gornjega grada«, nizbrdo. Za prvi cjelovitiji komentar Vladina koncepta nove razvojne politike obratili smo se dr. Gusti Santiniju, neovisnom financijskom analitičaru, i jednom od najpoznatijih stalnih vanjskih suradnika našeg lista.

* Je li Hrvatska u prijelomnoj 2000. godini konačno dotakla svoje depresijsko dno, ili još njemu teži – kroz sve višu nezaposlenost, kroz prijeteću inflaciju, kroz sve veći vanjski dug, kroz sve kobniju rasprodaju državne imovine? Ne donosi li tek objelodanjeni »plitvički paket« Vladinih mjera i namjera dosad ipak najsnažniji vjetar u jedra novog razvoja?

– Nažalost, kao ni mnogi drugi nestranački ekonomisti, nisam imao priliku vidjeti taj Vladin novi koncept, kao cjelovit dokument. No, imajući u vidu sve dostupne informacije s plitvičkoga skupa Vlade, sindikalnih čelnika i poslodavaca, te ekipu u Ministarstvu financija kao i profesionalnu orijentaciju samog ministra, dr. Mate Crkvenca, uz vlastite analize moram reći da je stopa rasta od pet posto u današnjim, hrvatskim uvjetima – vrlo ambiciozna! Druga je stvar što to u Hrvatskoj za vidljiviji boljitak nije dostatno brz i dinamičan privredni rast. Teško je nadoknaditi tolike godine »gospodarskog čuda«. Inače, mi smo uvijek bili »ambiciozna« nacija, pa je i to vjerojatno razlog današnjem, još »čudotvornom« stanju. Stoga, godišnji rast bruto-proizvoda od pet posto u iduće tri godine, ili samo u 2003-oj, doista smatram vrlo ambicioznim projekcijama. Jer, je li uopće moguće ostvariti izrazitiju stopu rasta, kada je već jasno da će se i u ovoj godini nezaposlenost povećati? Dalje, kako je moguće da, u uvjetima kada je gotovo 50 milijardi kuna gubitaka u bankarskom sustavu, još nije formiran saborski odbor ili bar stručna komisija da ispita stanje u bankarstvu? Osim toga, kako je moguće bez snažne nacionalne banke pokrenuti investicijski ciklus? Nacionalna štednja je također nedovoljna za stope rasta od pet posto. Dodatno zaduženje u inozemstvu je blizu iluziji. Ostaju strane investicije. U kojoj mjeri će one podržati dugoročni razvoj? Mišljenja sam da je kratki vremenski horizont stranih investitora politika za zemlju tipa Hrvatske. Depresijsko dno, očito, još nije dotaknuto.

Pred globalnim kapitalom Hrvatska gubi identitet

* Ako se većina gospodarskog i financijskoga potencijala zemlje (ras)proda strancima, može li ikom Vlada jamčiti bilo kakve nove tisuće radnih mjesta (godišnja povećanja broja zaposlenih od po 30.000 radnika)? Ili se po prirodi stvari pretvara u marginalnu ekspozituru globalnoga kapitala, kojeg ne zanima zapošljavanje, a ako ga rubno i zanima, tada ne ono ovdje, nego

samo ono u sjedištima ovdje prodirućih multinacionalnih banaka i kompanija?

– To je krucijalno pitanje. Kako je moguće definirati koncepciju i strategiju razvoja u uvjetima prodaje nacionalnih resursa? Ja se potpuno slažem sa Vašim tvrdnjama. To ću ilustrirati na naš dalmatinski način. Ako dubinu mora pri kraju odredimo kao dohodak per capita, tada je jasno da nastupanje oseke znači »povlačenje« mora, i dio koji se nije vidio postaje vidljiv. I to tako ide, dok je oseka. Na određenom nivou ona se zaustavlja i počinje plima kao povratni proces. Što se dogodilo? Dio dna nismo vidjeli (razvijeni nisu osjetili problem krize), ali kako idemo prema »kraju«, to dijelove dna što su prvi u vrijeme oseke »ogolili«, plimno more zadnje prekriva. Drugim riječima, marginalni prvi ulaze u krizu i zadnji iz nje izlaze. Zato se zalažem za ubrzani razvoj. Zalažem se za koncepciju i strategiju razvoja, što nije moguće ostvariti bez nacionalne financijske industrije, nacionalne trgovine i nacionalne robne industrije. U svjetsku tržišnu utakmicu moramo ići kao subjekti, s poslovnim, industrijskim, proizvodnim, kulturnim i marketinškim identitetom, u suprotnom nemamo nikakvu šansu. Objekt je pasivni odnos i šansu mu određuju drugi. Naš narod bi rekao: uzmimo uzde u svoje ruke. Jasno je da marginalna zemlja nije u stanju voditi nacionalnu politiku zapošljavanja, a onda ni politiku obrazovanja. Na kraju balade neizbježno gubi sav svoj, stoljećima građen, kulturni identitet.

* Iskusan ste fiskalni stručnjak. Podržavate li da se fiskalna problematika regulira još i jednim Općim zakonom o porezima, kao što to najavljuju iz Ministarstva financija? Treba li u tom sklopu bitnije mijenjati poreze na dobit, poreze na dodanu vrijednost, poreze na dohodak?

– Teško mi je izravno odgovoriti na to pitanje. Naime, ja smatram da je porezni sistem dio privrednog sistema, kojim se provodi strategija, utemeljena na koncepciji razvoja. Porezi su, stoga, isuviše ozbiljna stvar da bi se olako mijenjali: bilo da se uvode novi, bilo da se napuštaju postojeći. Baš sam Vama u jednom intervjuu rekao da nisam za olako mijenjanje poreza na dodanu vrijednost, iako znate da sam bio njegov oštar kritičar i da sam se svojim radovima suprotstavljao uvođenju PDV-a, najprije 1997. pa potom i 1998. godine. Jedna stopa mi je bila tada i sada jest – neprihvatljiva. Međutim, naredne promjene moraju biti izučene i tek temeljem cost-benefit analize je moguće donijeti odluku. Svakako, porezni sistem koji je sada u primjeni, trpi primjedbe, ali se njegovi minusi svejedno ne smiju rješavati preko koljena.

Eksperimenti s porezima su krajnje opasni

* Vlada najavljuje poreze na dividende, ali i znatne olakšice za investitore, pa i potpuno oslobođenje od porezne obveze na reinvestiranu dobit? O porezima na kamate još nema riječi. Hoće li sve to »držati vodu«? Koliko je u skladu s regulama u EU? Koliko u korist poduzetnicima, investitorima, štedišama, ulagačima, državi?

– Odgovor na sva ta pitanje derivacija je dosad rečenog. Uzmimo porez na dividende. Ako se oporezuju dividende, tada bi se trebao oporezivati i kapitalni dobitak. Sve to upućuje i na oporezivanje kamata za koje kažemo da su na zajmove previsoke i da sputavaju novi razvoj. Tko će platiti konačnu cijenu? Proces reprodukcije je sustav sa povratnim vezama i nikako nije moguće donijeti neku mjeru, a da poslije ne djeluju i njezini brojni multiplikatori. Osim toga nije mi jasno zašto se napušta zaštitna kamata u vrijeme kada cijene proizvođača tvrdoglavo rastu. Nije li to opet prelijevanje bilance stanja u bilancu uspjeha? To je poznati socijalistički recept, čiji konačni rezultat znamo. Problem je u tome, zapravo, što su porezi u Hrvatskoj daleko veći od poreznog kapaciteta privrede. Pored toga oni su i nepravedni, jer u većoj mjeri pogađaju siromašnije stanovništvo. Prema tome u reformi sistema potrebno je krenuti od koncepcije i strategije razvoja. Kapital je »plaha životinja« i sebičan kao »lijepa žena«.

* Ministar Crkvenac najavljuje i mogućnost reguliranja poreznih savjetnika, kao novih ustanova i usluga u hrvatskim financijama. Otvori li se ta mogućnost, hoćete li se izravno uključiti na tržište

fiskalnih usluga vlastitim znanjem?

– Porezni savjetnici su nužnost. Drugo je pitanje definirati tko može biti poreznim savjetnikom. Jasno je da su to prvenstveno pravnici, jer se radi o »rupama u zakonu«, ali koji moraju poznavati računovodstvo na nivou revizora. Nisam pretjerano siguran da imamo dovoljno primjerenih stručnjaka za te nove, važne poslove. Forma nikada nije mogla supstituirati sadržaj.

* Kao stručnjak za državne i javne financije, kako danas procjenjujete mogućnost i izgleda oporbe da preuzme vlast na budućim, redovitim ili prijevremenim, izborima?

– Svi podaci ukazuju na uzbunu. Privreda i stanovništvo su kreditno »nesposobni« u ovakvom pravnom sustavu, gdje ne postoje ni mjenica ni pouzdan ugovor. Država se zadužuje i teret današnjice prebacuje na naredne generacije. Banke ne znaju što će sa viškom likvidnosti. Ne vrati li se novac u privredu, tada poslovne banke postaju paralelni sustav. Kriza će se dramatiizirati. Nova vlast će morati nastaviti tamo gdje će današnja stati. Mora se reći da današnja vlast pokazuje značajnu hrabrost. Međutim, ona bi morala biti radikalnija. Cjelovita, nova koncepcija i strategija razvoja riješila bi problem šestorke i formirala bi se vlada nacionalnog spasa, što bi bio dobar put za izlazak iz krize. Rješenje vlasti u još Miloševićevoj Jugoslaviji značajno će otežati stanje u Hrvatskoj, i to je dio hrvatske budućnosti. Općenito, HDZ je u »pravo« vrijeme izgubio vlast. Vladajuća šestorka dobro zna da je danas vlast vrlo vrući krumpir. Ne dođe li do iskrenog dogovora na relaciji vlast-sindikati-poslodavci, sve je moguće, pa i slom politike »novog smjera«.

Hrvatski jaz prema EU i dalje se širi

* Kako procjenjujete nove hrvatske šanse za ulazak u Evropsku uniju: u kojem roku, uz koju socijalnu cijenu, uz kakve političke pretpostavke, uz kakav geoekonomski okoliš?

– Ulazak u Evropsku uniju bliži je u mislima građana, nego što je to realno za očekivati. Prvo je pitanje: kada će Hrvatska stići na donji prag razvijenosti, nužan za pristup Uniji, u visini od 60 posto nacionalnog dohotka po glavi stanovnika EU-a? Nije realno očekivati da će Hrvatska na prijelazu u punopravno članstvo EU-a imati tretman, kakav je svojedobno poklonjen Grčkoj i Portugalu, to je već daleka i neponovljiva prošlost. I, konačno, možda doživimo i neku posebnu, manju Evropsku uniju u velikoj Evropskoj uniji. Hrvatska mora svojom koncepcijom i strategijom razvoja dinamizirati razvoj cjelokupnog društvenog sustava i tek tada će Evropska unija biti prirodno mjesto Hrvatskoj. Socijalna cijena će, međutim, i u najpovoljnijoj varijanti biti znatna, i plaćat će je generacije. Propusti u zadnjih deset godina jasan su signal što znači zaostajati. Usporedite stanje u Hrvatskoj i Sloveniji, s kojom ipak mnogo štošta još dijelimo. Kada ćemo je dostići i sustići?

* Što Vlada i HNB moraju žurno poduzeti još do kraja godine, kako bi doista nastupio zaokret, ne samo prema novom zapošljavanju, nego i prema poslovnim standardima Evropske unije?

– Prvo, čvrsto se i dalje zauzimam za stabilan tečaj kao kriterij stabilnih makroekonomskih uvjeta, a ne kao politički cilj, što je bio dosad. Drugo, novoj vlasti preporučujem osnivanje nacionalne banke koja bi podržavala nacionalni razvoj i projekte najvišeg ranga za stvaranje novog, proevropskog identiteta hrvatskoga gospodarstva. No, u najkraćem roku bit će presudno važno u Hrvatskom saboru otvoriti temeljitu raspravu o stanju u privredi, osobito u sklopu globalizacije biznisa. Treće, posebno bi koristilo osnivanje državnog povjerenstva za banke u stečaju i komisije za dio privrede koji je u stečaju ili mu neposredno predstoji. Četvrto, Ministarstvo financija bi najprije moralo odrediti porezni kapacitet zemlje, i tek na toj osnovi voditi politiku državne potrošnje, kako se među ostalim ne bi ponovno javila avet inflacije. Naposljetku, čelni ljudi države, Vlade i HNB-a moraju građanima dati cjelovitu informaciju o stanju u gospodarstvu, kako bi znali zašto sve još ne ide kao u snu, i što ih tek čeka. To je,

uostalom, najjeftiniji put rješavanja nagomilanih poteškoća. Ovo sve znači da – imamo šansu! »U radiše svega biše, u štedišu još i više«, to je, uostalom, i maksima na mojim web (www.rifin.com) stranicama.

OKVIR:

Stagflacija bi pomela Račanovu vladu

* Da bi se bruto-proizvod povećavao po godišnjim stopama višim od pet posto, kakve ostvaruju azijski »tigrovi«, ali i sve više tranzicijskih zemalja, Hrvatskoj je nužan kapital od više milijardi dolara za pokretanje novih velikih investicija. Dokad se njegova oskudica može nadomještati usporavanjem uvoza, novim stranim zajmovima i rasprodajom državne imovine? Ili će inflacija biti – neizbježna, već dogodine?

– Postavimo se u kožu nove ekipe u Banskim dvorima, pa postavimo pitanje koje njih, zapravo, najviše muči: koje su moguće konzekvence daljnjeg smanjenja raspoloživog društvenog proizvoda? Naime, u uvjetima kada se zaduživanje prema inozemstvu mora usporiti, da ne kažem zaustaviti, kada nije moguće znatnije povećavati uvoz i tako ubrzavati proizvodnju, zapošljavanje, izvoz, te održavati ravnotežu u državnim financijama, tada ograničavanje ili smanjivanje uvoza znači – inflaciju. Konačno kretanje cijena od 1998. godine pokazuju tvrdoglavi rast, što je potrebno dovesti u vezu sa zaustavljanjem zaduživanja u inozemstvu. Prodaja obiteljskog srebra neće moći takva kretanja supstituirati, niti amortizirati. Inflaciju bih stoga već danas, uz golemu nezaposlenost, stavio na vrh problema, koja traže hitne, ali cjelovite mjere i hrabra rješenja. Bojim se stagflacije, dakle – visoke nezaposlenosti u kombinaciji s probuđenom inflacijom – jer bi doslovce pomela Račanovu vladu i nade u mogućnost »novog smjera« na neizvjesni rok, s kobnim posljedicama i za Hrvatsku i za stabilnost u široj regiji. Nadam se da su mi procjene krive, iako mnoga kretanja pokazuju da se problemi doista multipliciraju.